

graaf Von Königsmark. Zij dwingen u terug te gaan met uw herinnering tot het drama, waarin Schiller de ongelukkige prinses van Celle laat optreden en waarin de nooit bewezen verleiding gestraft werd door sluipmoord op den graaf, den eersten van hooimaand 1694, en met levenslange verbanning der vorstin naar het afgelegen Ahlden.

Voor het oog van de moeder speelde deze huwelijkstragedie zich af en de ongelukkige, helaas aan het hof niet beminde Sophia Dorothea moest haar verdere levensdagen in eenzame afzondering slijten tot de dood haar op 25 November 1726 van dit aardse wegnam, beweend door de armen van Ahlden, voor wie ze al de jaren, dat ze er als bannelinge toefde, zich een weldoenster had betoond.

Steeds eenzamer wordt het nu ook in het kommervolle leven van de groote keurvorstin. Reeds in 1680 was haar oudste broeder Karl Ludwig gestorven, met wien ze een zeer levendige correspondentie had onderhouden.

Het best leert men het leven van deze merkwaardige vrouw kennen uit de vele brieven, die ze als tante ontving van de origineele en geestige prinses Elisabeth Charlotte van Orleans, dochter van Karl Ludwig van de Paltz.

Wanneer we Lise-Lotte's brieven doorlezen en we vinden daar bladzijde na bladzijde van een onbetaalbaren humor, dan begrijpen we tevens hoe ze met haar puntigen stijl soms fel geeselt, soms heftig aan de kaak stelt het particuliere leven van achttiende-eeuwsche vorstenhuizen, waarbij haar filosofische en godsdienstige wereldbeschouwing van het grootste gewicht is voor het vormen van een onpartijdig beeld der toenmalige tijden, zoodat we het ten volle L. v. Ranke nazeggen als hij beweert, dat deze brieven aan keurvorstin Sophie gerekend mogen worden tot „den merkwaardigsten Denkmälern der deutschen Sprache”.

Zoo leeft in Herrenhausen de herinnering voort aan de zwaarbeproeft vrouw, wie het niet eens vergund was de kroning bij te wonen van haar zoon. Want nadat in herfstmaand ook haar dochter op bloeienden leeftijd

haar ontnomen werd, doodde een bliksem-schicht haar op een wandeling in het park slechts eenige weken voor het sterven van Queen Anne.

In een half geopend paviljoen, tronend op een vorstelijken zetel heeft de kunstenaar haar uitgebeeld als peinzend over het welonderhouden park.

Een wijdingsvolle stilte heerscht in de omgeving. Evenals vroeger omzoomen de gladgeschoren hooge hagen het theater, waar ze zoo vaak met Leibniz toefde en evenals in de verre dagen harer regeering bloeien de rozen en ruischt de fontein er, zingen de vogels en wijst de schoone in 1712 opgestelde zonnwijzer het uur van den dag aan. Maar op Zondagen en des Woensdagsmiddags, wanneer de waterwerken spelen, wandelen nu groote scharen eenvoudige burgers langs de paden, zich verheugend in al de natuur- en kunstschoonheid, die hen hier omgeeft.... in het groen en de bloemen.... het water en de zon.... In een oord aangelegd voor slechts enkelen, is nu ruimte genoeg voor duizenden, die er bewonderen de piëteitvolle herinnering aan keurvorstin Sophie en haar levensgezel Leibniz.

Even hier te hebben herdacht de beteekenis van een menschenpaar, dat zich in de wereldbeschaving een onvergetelijken naam heeft verworven, zal ieder welkom zijn bij de beschrijving van Herrenhausen, want ze zullen in den grootschen aanleg de keurvorstin en Leibniz eeren, als twee der grootste, scherpzinnigste en zuiverst logischdenkende genieën, welke de zeventiende eeuw heeft voortgebracht.

Meer dan een halve eeuw, van 1666—1725, is er noodig geweest om onder leiding van tuinkunstenaars als Le Nôtre, Perronet, E. A. Charbonnier en zoon het nu klassieke tuinmonument te scheppen, dat als de „Grosze Garten” naast Versailles en Schönbrunn ons in zijn ongerepte schoonheid een prachtig voorbeeld geeft van de tuinarchitectuur in de rococo-dagen van Herrenhausen's prachtlievende vorsten.